
પ્રવચન નં. ૩૦૧ ગાથા-૨૨૮, શ્લોક-૧૫૩, ૧૫૪ સોમવાર, ભાદરવા સુદ ૧૨,
તા. ૦૩-૦૯-૧૯૭૯

આજે દસલક્ષણીનો આઠમો દિવસ છે ને? ત્યાગ, ત્યાગ. ધર્મી મુનિ, ત્યાગી મુનિને
આપે એની અહીં વાત છે.

વ્યાખ્યા યત્ ક્રિયતે શ્રુતસ્ય યતયે યદ્દીયતે પુસ્તકં

સ્થાનં સંયમસાધનાદિકમપિ પ્રીત્યા સદાચારિણા ।

સ ત્યાગો વપુરાદિનિર્મમતયા નો કિંચનાસ્તે યતે-

રાકિચન્યમિદં ચ સંસૃતિહરો ધર્મઃ સતાં સંમતઃ ।।

સદાચારી પુરુષ દ્વારા એટલે મુનિ દ્વારા. વાત તો આ છે. સદાચારી (એટલે) જેને
સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર પ્રગટ્યા છે, જેણે સત્નું આચરણ કર્યું છે. આહા...! સત્ એવો
જ્ઞાયક સ્વભાવ, એનું જેને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રનું આચરણ થયું છે, એને સદાચારી
કહેવામાં આવે છે. આ લૌકિક સજ્જન કહે અને સદાચારી (કહે) એ અહીં નહિ. દયા,
દાન ને વ્રત, ભક્તિ આદિ લૌકિક કરે ને દાન આપે (એ નહિ). આ સદાચાર એટલે સત્
એવું જ્ઞાયક સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એનું અંતરમાં જેને દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રનું આચરણ
પ્રગટ થયું છે, એ સદાચારી (છે). એ સદાચારી પુરુષ દ્વારા એટલે મુનિ દ્વારા મુનિને. આમ
વાત છે, લ્યો. જે પ્રેમપૂર્વક આગમનું વ્યાખ્યાન કરવામાં આવે. આગમનું વ્યાખ્યાન પ્રેમપૂર્વક
યથાર્થ વસ્તુની સ્થિતિનું વર્ણન કરવામાં આવે. આહા...! પુસ્તક આપવામાં આવે. મુનિ મુનિને

પુસ્તક આપે. આ તો નિમિત્તથી કથન છે. બાકી એમાં રાગને ત્યાગ કરે છે અને સ્વભાવમાં સ્થિર થાય છે એનું નામ ત્યાગ ધર્મ છે. પણ અહીં વિકલ્પથી વાત કરી છે.

પુસ્તક આપે, સંયમના સાધનભૂત પીંછી આદિ પણ આપવામાં આવે. નિમિત્ત. મુનિને તો એવું હોય છે કે કપડા ને પાત્રા તો એને હોતા નથી. પીંછી, કમંડળ આદિ હોય એ મુનિ મુનિને કોઈ આપે એને અહીં રાગની દશાના અભાવસ્વરૂપ ત્યાગ ધર્મ કહે છે. આહાહા...! દસલક્ષણ છે ને? મુનિના ધર્મ (છે). આ મુનિના આરાધનના દિવસ છે. આ તો દિગંબર સનાતન જૈનધર્મ, તેમાં ચારિત્ર તે મોક્ષનું કારણ અને એ ચારિત્રના આરાધનના આ દસ દિવસ છે. સમજાય છે કાંઈ? પેટામાં ગૃહસ્થ સમકિતી આદિ આવી જાય, પણ મુખ્ય તો આ છે. તેને ઉત્તમ ત્યાગ ધર્મ કહેવામાં આવે છે.

શરીરાદિમાં મમત્વબુદ્ધિ ન રહે. આહાહા...! પરનો તો ત્યાગ કરે જ, પુસ્તક કોઈને જોઈતું હોય અને પોતા પાસે છે તો એ આપી દે. કોઈ કમંડળ આદિ વિશેષ વધારે હોયતો આપી દે, મોરપીંછી હોય છે એ આપી દે. પણ શરીર પ્રત્યે પણ મમત્વબુદ્ધિ ન રહે. મુનિની પાસે કિંચિત્માત્ર પણ પરિગ્રહ રહેતો નથી. આહાહા...! તલતુષમાત્ર જે રાગ અંદર અને વસ્ત્ર આદિ પરિગ્રહ એને હોતો નથી. આહાહા...! એનું નામ ઉત્તમ આકિંચન ધર્મ (છે). સાથે જોડી દીધું. છે તો આજે ત્યાગ (ધર્મ), પણ ત્યાગની સાથે અકિંચન જોડી દીધું. પછીનું અકિંચન આવે છે ને?

સજ્જન પુરુષોને ઇચ્છિત સત્પુરુષોને ઇચ્છવા લાયક, ધર્માત્માને ભાવના કરવા લાયક તે ધર્મ સંસારનો નાશ કરનાર છે. સજ્જન પુરુષો એટલે મુનિરાજને ભાવનામાં તે ધર્મ સંસારનો નાશ કરનાર છે. આહાહા...! રાગરૂપી અંશ જે છે તેનો એ ત્યાગ કરે છે અને સ્વરૂપમાં ઠરે છે એ મુનિનો ત્યાગ ધર્મ સંસારનો નાશ કરનાર છે. આહાહા...! વસ્ત્ર, પાત્ર મુનિ (રાખે) એને તો સિદ્ધાંતે મુનિ કહ્યા જ નથી. અને વસ્ત્ર, પાત્ર છોડીને બેઠા પણ અંતરમાં મિથ્યાત્વ ભાવ છે તો એને પણ મુનિ કહ્યા નથી.

મુનિને તો અંતર આત્મ અનુભવ, સમ્યક્ આનંદની લહેર જેને જાગી છે દર્શનમાં અને જેને આત્માની લહેર જ્ઞાનમાં જણાય છે અને જ્ઞાનના આનંદમાં જેની લીનતા વધે છે એને અહીં મુનિ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! એ મુનિ બીજા મુનિને વ્યાખ્યાન કરે, પુસ્તક આદિ આપે તો એમાં જેટલો ઓલા રાગનો ત્યાગ થાય છે ને, વસ્તુ આપવાની ક્રિયા તો પર છે પણ એમાં જેટલો રાગ હતો એનો ત્યાગ થાય છે અને સ્વરૂપમાં સ્થિરતા થાય છે એનું નામ દસલક્ષણીનો આઠમો ધર્મ કહેવામાં આવે છે. આની એક જ ગાથા છે. આપણે અહીંયાં ક્યાં આવ્યું છે? ૧૫૩ કળશ, ભાવાર્થ આવી ગયો? હેં? બીજો પેરેગ્રાફ.

‘અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિથી માંડીને...’ ૧૫૩ કળશ, એનો ભાવાર્થ. પહેલી ત્રણ લીટી થઈ ગઈ છે. આહાહા...! અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ (અર્થાત્) જેને હજી અવ્રતનો ત્યાગ થયો નથી, પણ

સમ્યગ્દર્શન થયું છે. આહાહા...! અંતરના અનુભવની આનંદની ધારા જેને દષ્ટિમાં આવી છે. આહા...! એને હજી અવ્રતભાવ છે, એને અહીંયાં અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ કહે છે. એને(થી) માંડીને ‘ઉપરના બધાય જ્ઞાની...’ ચોથે ગુણસ્થાનથી માંડી, પાંચમા, છઠ્ઠે વગેરે (બધાને) ‘જ્ઞાની જ સમજવા.’ એ બધાને જ્ઞાની કહેવામાં આવે. કેટલાક એમ કહે છે કે, જ્ઞાની તો જ્યારે નિર્વિકલ્પ ધ્યાનમાં હોય તો જ્ઞાની (કહેવાય), નહિતર (નહિ). એવું એકાંત ખેંચવા જાય છે. નીચે પણ એમ કે, સરાગ સમકિત હોય છે પણ વીતરાગ સમકિત તો જ્યારે નિર્વિકલ્પ થાય ત્યારે હોય. પણ અહીં તો સમ્યગ્દર્શન થાય તે સમ્યગ્દર્શન વીતરાગી જ પર્યાય છે. આહાહા...!

વીતરાગી ભગવાનઆત્મા ચૈતન્ય વીતરાગ સ્વરૂપ, એની પ્રતીત અને એના જ્ઞાનમાં જે વીતરાગતા આવે તેને અહીંયાં સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન કહે છે. રાગ જોડે હોય છે, અવિરત કીધું, છતાં એ રાગ છે એ દોષ છે પણ જે સમ્યગ્દર્શન છે એ મોક્ષનો માર્ગ અંદર પ્રગટ્યો છે. આહાહા...! એને(થી) માંડીને પાંચમે ગુણસ્થાન, છઠ્ઠે બધાને ‘જ્ઞાની જ સમજવા.’ એમ ભાષા છે, જોયું? પણ આ ગૃહસ્થનું (લખેલું) ઇ ન માને. આ તો ‘જ્ઞાની જ સમજવા.’ એમ કીધું છે.

‘તેમાં, અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ,...’ ચોથે. ‘દેશવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ...’ પાંચમે, ‘અને આહારવિહાર કરતા મુનિઓને...’ છઠ્ઠે. આહારવિહારનો વિકલ્પ (છઠ્ઠે હોય). ‘બ્રાહ્મક્રિયાકર્મ પ્રવર્તે છે,...’ એને રાગની અને જડની, શરીરાદિની ક્રિયા પ્રવર્તે છે. ‘તોપણ જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત હોવાને લીધે...’ આહાહા...! જેને જ્ઞાયક સ્વભાવ અનુભવમાં આવ્યો છે તેનાથી તે ચલિત થતો નથી. ચાહે તો રાગ વિષયનો આવે, લડાઈનો આવે અને લડાઈની ક્રિયા હો... આહાહા...! પણ પોતાના જ્ઞાનસ્વભાવમાંથી ચલિત થતો નથી. આહા...! લડાઈમાં આમ ઊભો હોય અંદરથી છતાં એનું જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એની જે દષ્ટિ જામી છે એનાથી ચલિત થતો નથી. ભલે રાગ હો, ભલે લડાઈની ક્રિયા હો, ભલે વિષયની ક્રિયા દેહની હો. આહાહા...! આકરી વાત, ભાઈ! આહાહા...!

‘તોપણ જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત હોવાને લીધે...’ કોણ? ચોથાના, પાંચમાના અને છઠ્ઠાના જ્ઞાની છે તે જ્ઞાનીને આહાર, વિહાર, શરીરાદિની ક્રિયા, વિષયવાસના આદિની ક્રિયા ચોથે, પાંચમે વર્તતી હોય અને દેહની ક્રિયા પણ એ જાતની પ્રવૃત્તિમાં હો, છતાં જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત (છે). હું જે આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ જ્ઞાયક છું એમાંથી તો અચલિત-ચલતો નથી. આહાહા...! ‘જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત હોવાને લીધે...’ આ જ્ઞાનસ્વભાવ એટલે શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નહિ. આત્મા જ્ઞાનસ્વભાવી વસ્તુ, તેનું જ્ઞાન હોવાથી. એ ‘જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત...’ છે. આહાહા...!

‘નિશ્ચયથી તેઓ બ્રાહ્મ ક્રિયાકર્મના કરતા નથી,...’ ખરેખર શરીરની ક્રિયા થાય, વાણીની

થાય, અરે...! લખવાની થાય. આહાહા...! એ તો બધું આપણે જ્ઞેયમાં આવી ગયું છે ને? એ જ્ઞેય છે. લખવાની ક્રિયા જડની છે તે જ્ઞેય છે. તેના પ્રત્યેનું જ્ઞાનનું પરિણમવું, એ જ્ઞેય જે ચીજ છે તે જ્ઞેયાકારે જ્ઞાનનું થવું એ એની ચીજ છે. આહાહા...! ભારે વાતું, ભાઈ! કહે છે કે, એવી લખવાની ક્રિયા આદિ શરીરની ચાલતી હોય, સમકિતીને વિષયની વાસના અને દેહની ક્રિયા ચાલતી હોય, આહાહા...! મુનિને આહારવિહારનો વિકલ્પ અને આહારવિહારની ક્રિયા ચાલતી હોય અથવા એ મુનિઓ શાસ્ત્રો બનાવે છે ને? શું કહેવાય? તાડપત્ર. એ તાડપત્ર ને લખવાની ક્રિયા ભલે હો, એનો વિકલ્પ પણ હો પણ અંદર જ્ઞાનસ્વરૂપથી ચલિત થતા નથી. એ રાગ છે એ હું કરું છું અને આ ક્રિયા મારી છે એવું જ્ઞાનીને નથી. આહાહા...! આવો માર્ગ.

‘નિશ્ચયથી તેઓ બાહ્યક્રિયાકર્મના કર્તા નથી,...’ અરે...રે...! ‘રામચંદ્રજી’ સમકિતી. ‘સીતાજી’ને ‘રાવણ’ લઈ ગયો. (‘રામ’) જંગલમાં પૂછે, ‘સીતા’, મારી ‘સીતા’. એ બધો વિકલ્પ અને ક્રિયા (થાય પણ) એના જ્ઞાનથી ચલાયમાન નથી. આહાહા...! આકરું કામ છે, બાપુ! જ્યાં અંદર જ્ઞાતા-દૃષ્ટાનો સ્વભાવ પ્રતીતિમાં, અનુભવમાં, જ્ઞાનમાં જ્ઞેય તરીકે જ્યાં આવ્યો, આહાહા...! હવે એમાંથી ચલાયમાન કેમ થાય? ગમે તે રાગની પ્રવૃત્તિ હોય, દેહની પ્રવૃત્તિ હોય.. આહાહા...! છ ખંડને સાધવા ચક્રવર્તી સમકિતી નીકળે છતાં એ ક્રિયા, છન્નુ કરોડ પાયદળ સાથે હોય, દેવો હોય, ચક્રવર્તી સમકિતી અને કોઈ તીર્થંકર આદિ હોય, એ બધી ક્રિયા ભલે હો. ‘શાંતિનાથ’, ‘કુંથુનાથ’, ‘અરનાથ’ ચક્રવર્તી હતા, તીર્થંકર હતા. એ છ ખંડ સાધવા નીકળે પણ અંદરમાં.. ભાઈએ કહ્યું ને? ભાઈ! ‘સોગાની’. છ ખંડ સાધતા નથી એ તો અખંડને સાધે છે. આહાહા...! એ વખતે પણ એની અખંડ ધારામાં દૃષ્ટિ પડી છે એને એ વધારે છે. આહાહા...! માર્ગ બહુ જુદી જાત, ભાઈ! માથે આવી ગયું હતું ને? કે, ‘જ્ઞાનીના પરિણામ જાણવાનું સામર્થ્ય અજ્ઞાનીનું નથી.’ જ્ઞાનીની વાત જ્ઞાની જાણે, બાપુ! આહાહા...! બહારની પ્રવૃત્તિથી આંક ટાંકવા જાય તેને આંક હાથ નહિ આવે. આહાહા...!

‘જ્ઞાનના જ કર્તા છે.’ જુઓ! આ વસ્તુ. ધર્મી તો આનંદનો નાથ પ્રભુ આત્મા જેને દૃષ્ટિમાં આવ્યો છે તે જ્ઞાન અને આનંદની પર્યાયનો જ એ કર્તા છે. આહાહા...! તે વખતે રાગ અને શરીરની ક્રિયા એ જ્ઞેય તરીકે છે તેને જ્ઞાન તરીકે જાણવાની ક્રિયા કરે છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! ‘અંતરંગ મિથ્યાત્વના અભાવથી...’ અંતરમાં રાગની એકતાબુદ્ધિનું મિથ્યાત્વ ટળવાથી ‘યથાસંભવ કષાયના અભાવથી...’ યથાસંભવ. ચોથે અનંતાનુબંધીનો અભાવ, પાંચમે અનંતાનુબંધી અને અપ્રત્યાખ્યાનનો અભાવ, છઠ્ઠે પ્રત્યાખ્યાનનો અભાવ, તેથી યથાસંભવ કીધું. તે તે ગુણસ્થાનને યોગ્ય ‘યથાસંભવ કષાયના અભાવથી તેમના પરિણામ ઉજ્જવળ છે.’ આહાહા...! ‘તે ઉજ્જવળતાને તેઓ જ (જ્ઞાની જ) જાણે છે,...’ આહાહા...! બહુ ઝીણી વાત.

‘મિથ્યાદષ્ટિઓ તે ઉજ્જવળતાને જાણતા નથી.’ એ તો બાહ્યની ક્રિયા જોવે. જો આ કરે છે, જો આ કરે છે. કરે છે નહિ, થાય છે. આહાહા..! એને પણ જાણવાનું કામ કરે છે. આહાહા..! ‘મિથ્યાદષ્ટિઓ તે ઉજ્જવળતાને જાણતા નથી. મિથ્યાદષ્ટિ તો બહિરાત્મા છે,...’ બહિર-જેની દષ્ટિ બાહ્ય ઉપર છે. દેહ ઉપર, રાગ ઉપર, વાણી ઉપર આહાહા..! એ તો ‘બહારથી જ ભલું બુરું માને છે;...’ બહારનો ત્યાગ હોય તો એ ભલો છે, બાહ્યનો ત્યાગ ન હોય અને ભોગ હોય તો એ ભુંડો છે, એમ માને. આહાહા..! પણ બાહ્યનો ત્યાગ નથી અને અંદર અત્યાગમાં રોકાય છે તોપણ તેની દષ્ટિમાં તે નથી. ધર્મીની દષ્ટિ તો જ્ઞાનસ્વભાવ, જ્ઞાયકસ્વભાવ, ધ્રુવ સ્વભાવ, નિત્યાનંદ પ્રભુ.. આહા..! એવા જ્ઞાયકભાવથી ધર્મી ચલાયમાન થતો નથી. આ વસ્તુ (છે). સમજાણું કાંઈ? આહા..!

‘બહારથી જ ભલું બુરું માને છે; અંતરાત્માની ગતિ બહિરાત્મા શું જાણે?’ આહાહા..! અંતર આત્માની દષ્ટિ થઈ અને અંતરાત્મા પ્રગટ્યો, જાણ્યો એ બહિરાત્મા, બાહ્યની પ્રવૃત્તિ અને રાગને દેખનારા, એની ઉજ્જવળતાને કેમ જાણી શકે? આહાહા..! ભારે આકરી વાતું. હવે આ બાહ્ય ત્યાગ કરીને બેઠો હોય, હજારો રાણી છોડી, શરીરમાં કપડાનો ટુકડોય ન હોય છતાં અંદરમાં રાગ અને એ ક્રિયા હું કરું છું એવી દષ્ટિ છે તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. અને બાહ્યમાં ચકવર્તીના રાજમાં પડ્યો દેખાય, આહાહા..! છન્નુ કરોડ પાયદળના લશ્કરમાં આમ હાથીને હોદે જાતો હોય, લશ્કર ચાલતું હોય ભેગો હાથીને હોદે પોતે બેઠો હોય. આહા..! મોટો પથારો. છન્નુ કરોડનો પથારો માણસોનો, હાથીને, પણ કહે છે કે, એ પ્રવૃત્તિ અને એમાં થતો રાગ, તેનું જ્ઞાન, તેને જ્ઞાન કરે છે. એ જ્ઞાન સ્વભાવમાંથી ચલાયમાન થતો નથી. ચલાયમાન થઈને રાગ મારો છે ને ક્રિયા હું કરું છું, એ દષ્ટિ એની નથી. આવી વાતું. જગતથી ઊંધી છે, બાપુ! આહાહા..! તેથી માથે કહ્યું હતું ને, જ્ઞાનીની વાત જ્ઞાની જ જાણે, બાપુ! આહાહા..! એ જ્ઞાનીના પરિણામ જાણવાનું સામર્થ્ય અજ્ઞાનીનું નથી. એ તો બહારના અત્યાગ ઉપર માપ કરે કે, જુઓ! આને ક્યાં ત્યાગ છે? બાયડીનો ત્યાગ નથી, આનો ત્યાગ નથી. અને આ તો ત્યાગી થઈને બેઠો છે બધું. પણ ત્યાગ શેનો?

અહીં તો જેને રાગનો ત્યાગ કરી અને દષ્ટિમાં સ્વભાવનો સ્વીકાર થયો છે તે સમ્યગ્દષ્ટિની રાગની પ્રવૃત્તિ જે દેખાય તેનો એ સ્વામી નથી. તેમાં તેની કર્તાબુદ્ધિ નથી. એ મારાથી થાય છે એમ એ માનતો નથી. આહાહા..! અને અજ્ઞાની બહારની નગ્ન ક્રિયા, પંચ મહાવ્રતના પરિણામ એ મારી ક્રિયા છે, એ મારું સ્વરૂપ છે, એનાથી હું ત્યાગી છું (એમ માને છે તો) મિથ્યાદષ્ટિ છે. અર..ર..ર...! આવી વાતું હવે આકરી પડે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

સમ્યગ્દૃષ્ટ્ય એવ સાહસમિદં કર્તુ ક્ષમન્તે પરં
યદ્વજ્રેઽપિ પતત્યમી ભયચલત્ત્રૈલોક્યમુક્તાધ્વનિ ।
સર્વામેવ નિસર્ગનિર્ભયતયા શઙ્કાં વિહાય સ્વયં
જાનન્તઃ સ્વમવધ્યબોધવપુષં બોધાચ્ચવન્તે ન હિ ॥૧૫૪॥

હવે, આ જ અર્થના સમર્થનરૂપે અને આગળની ગાથાની સૂચનારૂપે કાવ્ય કહે છે :-

શ્લોકાર્થ :- [યત્ ભય-ચલત્-ત્રૈલોક્ય-મુક્ત-અધ્વનિ વજ્રે પતતિ અપિ] જેના ભયથી ચલાયમાન થતા-ખળભળી જતા-ત્રણે લોક પોતાનો માર્ગ છોડી દે છે એવો વજ્રપાત થવા છતાં, [અમી] આ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવો, [નિસર્ગ-નિર્ભયતયા] સ્વભાવથી જ નિર્ભય હોવાને લીધે, [સર્વામ્ એવ શઙ્કાં વિહાય] સમસ્ત શંકા છોડીને, [સ્વયં સ્વમ્ અવધ્ય-બોધ-વપુષં જાનન્તઃ] પોતે પોતાને (અર્થાત્ આત્માને) જેનું જ્ઞાનરૂપી શરીર અવધ્ય (અર્થાત્ કોઈથી હણી શકાય નહિ એવું) છે એવો જાણતા થકા, [બોધાત્ ચ્યવન્તે ન હિ] જ્ઞાનથી ચ્યુત થતા નથી. [ઇદં પરં સાહસમ્ સમ્યગ્દૃષ્ટ્યઃ એવ કર્તુ ક્ષમન્તે] આવું પરમ સાહસ કરવાને માત્ર સમ્યગ્દૃષ્ટિઓ જ સમર્થ છે.

ભાવાર્થ :- સમ્યગ્દૃષ્ટિ નિઃશંકિતગુણ સહિત હોય છે તેથી ગમે તેવા શુભાશુભ કર્મના ઉદય વખતે પણ તેઓ જ્ઞાનરૂપે જ પરિણમે છે. જેના ભયથી ત્રણ લોકના જીવો કંપી ઊઠે છે-ખળભળી જાય છે અને પોતાનો માર્ગ છોડી દે છે એવો વજ્રપાત થવા છતાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ પોતાના સ્વરૂપને જ્ઞાનશરીરવાળું માનતો થકો જ્ઞાનથી ચલાયમાન થતો નથી. તેને એમ શંકા નથી થતી કે આ વજ્રપાતથી મારો નાશ થઈ જશે; પર્યાયનો વિનાશ થાય તો ઠીક જ છે કારણ કે તેનો તો વિનાશિક સ્વભાવ જ છે. ૧૫૪.

શ્લોક-૧૫૪ ઉપર પ્રવચન

‘હવે, આ જ અર્થના સમર્થનરૂપે અને આગળની ગાથાની સૂચનારૂપે કાવ્ય કહે છે :-’ ૧૫૪.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

સમ્યગ્દષ્ટય એવ સાહસમિદં કર્તુ ક્ષમન્તે પરં
 યદ્વજ્રેડપિ પતત્યમી ભયચલત્ત્રૈલોક્યમુક્તાધ્વનિ ।
 સર્વામેવ નિસર્ગનિર્ભયતયા શઙ્કાં વિહાય સ્વયં
 જાનન્તઃ સ્વમવધ્યબોધવપુષં બોધાચ્ચવન્તે ન હિ ॥૧૫૪॥

[યત્ ભય-ચલત્-ત્રૈલોક્ય-મુક્ત-અધ્વનિ વજ્રે પતતિ અપિ] ‘જેના ભયથી ચલાયમાન થતા-
 બળભળી જતા-ત્રણે લોક પોતાનો માર્ગ છોડી દે છે..’ આહાહા..! ભયમાં આવી જાય. જ્યાં
 ઉપસર્ગ પડે, જુઓને આ પાણીના બધા. આહાહા..! મુનિને પણ દરિયામાં પાણીમાં નાખે.
 એને કંઈ અડતોય નથી. આહા..! અજ્ઞાની એમાંથી (માર્ગ) છોડી દે છે. અરે...! અમને
 આ દુઃખ આવી પડ્યા, અમને પરિષદ આવી પડ્યા. પોતાના આત્મધર્મથી છૂટી જાય છે.

‘એવો વજ્રપાત...’ માથે વજ્રપાત પડે. આહાહા..! જેના શરીરના ઘણ વળી જાય એવા
 વજ્રપાત પડવા છતાં ‘આ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો...’ આહાહા..! ભાઈ! સમ્યગ્દષ્ટિ શું ચીજ છે
 ઇ (તને ખબર નથી). અત્યારે તો કેટલાક એમ કહે છે કે, નિશ્ચય સમકિત છે ઇ જાણવામાં
 આવે નહિ માટે આપણે બધો વ્યવહાર કરીએ એ બરાબર છે, જાઓ! આહાહા..! એ સમ્યગ્દષ્ટિ
 જાણવામાં આવે નહિ એમ તું કહે છે એ (જ બતાવે છે કે) તું મિથ્યાદષ્ટિ છો. આહાહા..!
 શું થાય?

અહીં કહે છે કે, ‘સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો...’ [નિસર્ગ-નિર્ભયતયા] ‘સ્વભાવથી જ...’ ‘નિસર્ગ-
 નિર્ભયતયા’ આહા..! જેને આનંદનો નાથ વજ્રબિંબ ચૈતન્યનો જેને અંતર અનુભવ અને જ્ઞાન
 થયું, એ સમ્યગ્દષ્ટિ ઉપરથી વજ્રપાત પડે, અંદરથી અગ્નિની ધારા વહે.. આહાહા..! (છતાં)
 ‘સ્વભાવથી નિર્ભય હોવાને લીધે...’ ધર્મી તો સ્વભાવથી નિર્ભય છે. હું જ્ઞાનસ્વરૂપ છું, મારા
 કિલ્લામાં રાગનો પ્રવેશ નથી તો મારા કિલ્લામાં પરિષદનો પ્રવેશ (તો છે જ નહિ). દુર્ગ
 કિલ્લો મારો નાથ. આહા..! ઝીણી વાત, ભાઈ! આહાહા..!

ધર્મીજીવ તો એને કહીએ કે જેને આત્મજ્ઞાન થયું છે અને જેને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાનની
 સાથે પ્રગટ્યું છે એવો જીવ વજ્રના માથે ઘણ પડતા હોય તોપણ સ્વભાવથી નિર્ભય છે.
 એનો સ્વભાવ જ નિર્ભય છે. આહા..! છે? ‘નિસર્ગ-નિર્ભયતયા’ આહાહા..! હવે આઠ આચાર
 લેવા છે એનો આ ઉપોદ્ઘાત છે. સમકિતના આઠ આચાર છે ને? સમકિતી ‘સ્વભાવથી
 જ નિર્ભય હોવાને લીધે...’ [સર્વામ્ એવ શઙ્કાં વિહાય] ‘સમસ્ત શંકા છોડીને...’ અરે...!
 મને કંઈક થાય છે એવી શંકા છોડી દીધી છે. તને કંઈ થતું નથી. ઇ તો આનંદનો નાથ
 છે. વજ્રમાં જેમ સોયનો પ્રવેશ નથી એમ મારા સ્વરૂપમાં રાગ અને ક્રિયાનો પ્રવેશ નથી.
 એવો સ્વભાવથી નિર્ભય સમકિતી (છે). આહાહા..! આવી વાત છે.

સમસ્ત શંકા છોડીને, [સ્વયં સ્વમ્ અવધ્ય-બોધ-વપુષં જાનન્તઃ] ‘પોતે પોતાને...’ ‘સ્વયં’

એટલે પોતે. ‘સ્વમ્’ એટલે પોતાને અર્થાત્ આત્માને. ‘જેનું જ્ઞાનરૂપી...’ ‘અવધ્ય-બોધ-વપુષં જાનન્તઃ’ મારું તો જ્ઞાનરૂપી શરીર (છે). જ્ઞાનરૂપી શરીર તે હું છું. રાગ નહિ, શરીર નહિ. આહાહા...!

જ્ઞાનરૂપી શરીર..’ ઇ શરીર, આ (જડ) શરીર નહિ. જાણક સ્વભાવનો પિંડ પ્રભુ, એ જ્ઞાનરૂપી શરીર. આહાહા...! અવધ્ય છે, એ જ્ઞાનરૂપી શરીર અવધ્ય છે. કોઈથી હણી શકાય એવું નથી. આહાહા...! આ શરીરને હણે કે ન હણે, એ તો જડની ક્રિયા છે. મારું જે શરીર જ્ઞાન, આનંદ સ્વરૂપનો પુંજ પ્રભુ, એ જ્ઞાન મારું શરીર છે. જાણપણું સ્વભાવ, જ્ઞાયક.. આહાહા...! એને કોઈ હણવા (સમર્થ નથી). હણી શકાય નહિ એવું છે ઇ. આહા...! છે ને? ‘વપુ... વપુ’ છે ને? ‘અવધ્ય-બોધ-વપુષં જાનન્તઃ’ મારો જ્ઞાનસ્વભાવ શરીર તે કોઈથી હણી શકાય નહિ એવું મારું શરીર છે. એ ચૈતન્ય શરીરી હું શરીર છું. આહા...! આવી વાતું (છોડીને) બહારની પ્રવૃત્તિમાં રોકાઈ ગયા. મૂળ વાત રહી ગઈ. આહાહા...!

‘જ્ઞાનથી ય્યુત થતા નથી.’ શી રીતે? એવું જાણતા થકા. મારું જ્ઞાનરૂપી શરીર હણી શકાય નહિ એવું છે, એવું જાણતા થકા, એમ જાણતા થકા. આહાહા...! હું છું એ તો જ્ઞાનરૂપી શરીર તે હું છું. રાગ ને શરીર એ તો મારી ચીજમાં છે જ નહિ અને એ હું નથી. હું તો જ્ઞાન જ્ઞાયકરૂપી ચૈતન્ય શરીર તે હું, તે કોઈથી હણી શકાય એવું નથી. મારો કિલ્લો દુર્ગ કિલ્લો છે. જેમાં વિકલ્પ અને શરીરની ક્રિયાનો પ્રવેશ નથી. આહાહા...! જેમ મોટા પત્થરના કિલ્લા હોય તો એમાં પ્રવેશ ન હોય, એમ મારો નાથ ચૈતન્ય ભગવાન દુર્ગ કિલ્લો, તેમાં રાગ ને ક્રિયાનો પ્રવેશ નથી. આહાહા...! અરે...! આવી વાતું.

આઠ વર્ષની બાલિકા પણ જો સમ્યગ્દર્શન પામે તો એને આ જ્ઞાનમાંથી ચળે એ વસ્તુ નથી. ભલે એ લગન કરે, આહાહા...! છતાં તે લગનનો રાગ અને એ ક્રિયામાં હું છું (એમ નથી). મારું સ્વરૂપ તો જ્ઞાન છે, તેમાંથી ચળતો નથી. આહાહા...! ભગવાન ચિદાનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, તે મારું શરીર છે, એ હું છું. એવા સ્વભાવમાં પરનો પ્રવેશ ને પરનો ભય કંઈ છે જ નહિ. આહા...! એથી ‘જ્ઞાનથી ય્યુત થતા નથી.’ અવધ્ય મારું સ્વરૂપ છે એવું જાણતા થકા. પરથી, રાગથી ને ક્રિયાથી ન હણાય એવો મારો પ્રભુનો સ્વભાવ છે. આહાહા...! એમ જાણતા થકા. જાણતા થકા ‘જ્ઞાનથી ય્યુત થતા નથી.’ આહાહા...!

‘શ્રેણિક’ રાજા. માથું ફોડ્યું, હીરો ચૂસ્યો છતાં જ્ઞાનથી ચલાયમાન નથી. અરે..રે...! એ તો રાગનો ભાવ આવ્યો અને દેહની ક્રિયા એવી થઈ. તે મારું ચૈતન્ય શરીર છે એમાં આ થયું નથી, એ મને થયું નથી એમ જ્ઞાનથી ચલાયમાન તેવા પ્રસંગમાં પણ તે જ્ઞાનથી ચલાયમાન થતો નથી. આહાહા...!

મુનિઓને ઘાણીમાં પીલે. આહાહા...! પણ તે પોતે જ્ઞાનસ્વરૂપી મારો નાથ, એમાંથી તે ચલાયમાન થતો નથી. આહાહા...! એની દૃષ્ટિ દ્રવ્ય સ્વભાવ ઉપર પડી છે. આહાહા...!

જ્ઞાયક સ્વભાવ, જ્ઞાયક સ્વભાવ, જ્ઞાયક સ્વભાવ એવું મારું પરમેશ્વર સ્વરૂપ, તેમાં દષ્ટિ હોવાથી સંયોગના ગમે તેવા પ્રસંગ ભજો પણ તે જ્ઞાનસ્વરૂપીથી ચળતો નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. અહીં તો જરી અનુકૂળતા મળે ત્યાં રાજી રાજી થઈ જાય, પ્રતિકૂળતા મળે ત્યાં ખેદ કરે. એ તો પોતે જ્ઞાનથી ચળી ગયો છે. આહાહા...!

‘સનતકુમાર’ ચક્રવર્તી, છન્નુ કરોડ પાયદળ, છન્નુ હજાર સ્ત્રી છોડી મુનિ થયા. અંદરના આનંદના કંદમાં જઈને મુનિ થયા. એને ૭૦૦ વર્ષ ગળત કોઢ (થયો). શરીરના આંગળા ગળતા જાય. (છતાં) જ્ઞાનસ્વરૂપથી ચલાયમાન નથી. આહા...! એ ક્રિયાનો તો હું જાણનારો છું. તે પણ એને જાણનારો છું કહેવું એ પણ વ્યવહાર છે. હું તો તેના સંબંધીનું મારું જ્ઞાન અને મારા સંબંધીનું મારું જ્ઞાન તેને હું જાણનારો છું. એનાથી ચલાયમાન થતો નથી. આહાહા...!

[इदं परं साहसम् सम्यग्दृष्टयः एव कर्तुं क्षमन्ते] ‘આવું પરમ સાહસ કરવાને માત્ર સમ્યગ્દષ્ટિઓ જ સમર્થ છે.’ આહાહા...! રાગને પોતાનો માનનાર અને રાગની ક્રિયાથી ધર્મ માનનાર એવા મિથ્યાદષ્ટિની આ તાકાત નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આવી વાતું છે, ભાઈ! આહા...! જેને નિર્લેપ જ્ઞાયકભાવ ભગવાન બિરાજે છે દેહમાં પ્રભુ, આહાહા...! એના જેને આદર અને સ્વભાવના સત્કાર થયા, આહાહા...! એવો પરમાત્મા પરમેશ્વર સ્વરૂપ એ હું (છું), એવું જેને ભાન થયું એને બહારથી ચલાયમાન થાય એવી કોઈ ચીજ નથી. આહાહા...!

ભાવાર્થ :- ‘સમ્યગ્દષ્ટિ નિઃશંકિતગુણ સહિત હોય છે...’ નિર્ભય કહેવું છે ને? નિઃશંકિત કહો કે નિર્ભય કહો. આહાહા...! ‘સમ્યગ્દષ્ટિ નિઃશંકિતગુણ સહિત હોય છે...’ સમ્યક્... ‘સીતાજી’ સમ્યગ્દષ્ટિ હતા. (‘રામ’ કહે છે), ‘પરીક્ષા આપો. ‘રાવણ’ના ઘરે તું રહી છો. લોકમાં શું (કહેવાય), અમારે હજી રાજ કરવું છે. લોકો શું કહે? પરીક્ષા આપો, એકવાર અગ્નિમાં પડો.’ આહાહા...! પણ ત્યાં સ્વરૂપથી ચલાયમાન ન થાય. શરીર અગ્નિમાં ઝુકાવ્યું પણ જ્ઞાનસ્વરૂપથી ત્યાં ચલાયમાન નથી. આહાહા...! એ તો પૂર્વના પુણ્ય હતા તે વળી... એ પુણ્ય હતા તે, હોં! વર્તમાન બ્રહ્મચર્યને લઈને થયું એ આરોપથી કથન છે. એ તો પૂર્વના પુણ્ય હતા એને લઈને થયું, ઇ બ્રહ્મચર્યથી થયું એમ કહેવામાં આવે. ઇ ચરણાનુયોગની રીત છે. આહા...! બાકી તો એનું બ્રહ્મચર્ય અને એનું સમ્યગ્દર્શન.. આહાહા...! એના જોરમાં અગ્નિમાં ઝંપલાવ્યું તોય કહે છે, ત્યારે જ્ઞાનથી ચલાયમાન નહોતા. હું તો જ્ઞાતા-દષ્ટા છું. થાય તે ક્રિયાનો જાણનાર મારામાં રહીને (જાણું છું). આહાહા...! જુઓ! આ સમ્યગ્દષ્ટિનું સાહસ. છે ને?

‘આવું પરમ સાહસ કરવાને...’ આહાહા...! એમ તો ‘રામચંદ્રજી’ને ખબર હતી (કે), ‘સીતાજી’ સતી છે પણ બાહ્યમાં ‘રાવણ’ને ઘરે ગયા (તો) લોકો શું કહે? એ લૌકિક ખાતર (પરીક્ષા કરી). એ પણ સમકિતી છે. એને એ જાતનો રાગ આવ્યો. ચાલો, ‘સીતાજી’. જ્યારે

અગ્નિમાં પડીને બહાર આવ્યા ત્યારે કહે, ચાલો ‘સીતાજી’ તમને હવે હું પટરાણી બનાવું. (ત્યારે ‘સીતાજી’ કહે છે), બસ થઈ ગઈ. સંસાર બસ થયો. આહાહા...! હવે હું પટરાણી તરીકે આવવા માગતી નથી. પંચમ ગુણસ્થાન અંગીકાર કરી સાધ્વી થાય છે. સાધ્વી એટલે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને સાધ્વી, ઇ નહિ, અર્જિકા, પંચમ ગુણસ્થાન. અગ્નિમાં પડીને બહાર આવ્યા... આહાહા...! આ તો પરિષદથી પાર ઉતર્યા. ચાલો હવે તમને (પટરાણી બનાવું). બસ થયું. ‘રામચંદ્રજી’ બસ થઈ ગઈ, સંસારની સ્થિતિ. હવે અમે ત્યાં આવવાના નથી. જ્યાં અમે છીએ ત્યાં જવાના છીએ. આહાહા...! ‘રામચંદ્રજી’ બળદેવ જેવા પુરુષ, એ ભવમાં મોક્ષગામી છે. આહાહા...! અને ‘સીતાજી’ એક ભવ કરીને પછી ગણધર થવાના. તીર્થંકરના ગણધર થવાના. ‘રાવણ’ તીર્થંકર થશે અને આ (તેના ગણધર થશે). આહાહા...! પરિણામની વિચિત્રતા છે. આહાહા...! એ ‘સીતાજી’ આમ જંગલમાં ચાલી નીકળે છે. સાધ્વી, અર્જિકાઓ છે એની પાસે જાય છે. માતા! મને અર્જિકા બનાવો. ઓલું રાજ આખું હતું તોય મારું નથી અને છૂટે તોય મારું થતું નથી. આહાહા...! માર્ગ બહુ ઝીણો, બાપુ! આહા...!

‘આવું પરમ સાહસ કરવાને માત્ર સમ્યગ્દષ્ટિ...’ મિથ્યાદષ્ટિનો ભાર નથી. ભલે પરિષદ સહન કરે, ઉપસર્ગ સહન કરે.. આહાહા...! પણ દષ્ટિ જ્યાં મિથ્યાત્વ છે, રાગની ક્રિયાએ મારી છે અને મને એનાથી ધર્મ થાય છે, એ મિથ્યાદષ્ટિના કામ નથી, બાપા! આહા...! મુનિ અને મિથ્યાદષ્ટિ હોય તોય એના આ કામ નથી. અને સમ્યગ્દષ્ટિ અને સંસારમાં હોય તોપણ એના એ સાહસ, કામ છે. આહાહા...! મેરુ પર્વત પવનથી હલે નહિ, કંપાયમાન ન થાય. એમ મારો પ્રભુ, ધ્રુવ ચિદાનંદ પ્રભુ, આહા...! એ બહારના ઉપસર્ગ અને પરિષદથી ચલાયમાન ન થાય. આહાહા...! આવું સમ્યગ્દષ્ટિનું સાહસ અને સ્વરૂપ નિર્સર્ગથી છે. નિર્સર્ગ નામ સ્વભાવથી, ઇ આવ્યું હતું ને? નિર્સર્ગ નિર્ભય છે, સ્વભાવથી નિર્ભય છે. ભય થાય ખરો થોડો પણ એ અસ્થિરતાનો થાય. અંતરમાં નિર્ભય છે. આહાહા...! ગામમાં પ્લેગ આવ્યો હોય, આખું ગામ ખાલી થતું હોય તો પોતે પણ બહાર નીકળી જાય.

મુમુક્ષુ :- પહેલો નીકળે.

ઉત્તર :- પહેલોય નીકળે. એથી કરીને એને પરનો ડર છે (એમ નથી). અસ્થિરતામાં જરી આવ્યો પણ છતાં એ અસ્થિરતાને પણ જાણનારો છે. આહાહા...! આવું સ્વરૂપ, બાપુ! જેને મોટાની ઓથ મળી એને નાના કોણ ગંજી શકે? આહા...!

ભાવાર્થ :- ‘સમ્યગ્દષ્ટિ નિઃશંકિતગુણ સહિત હોય છે તેથી ગમે તેવા શુભાશુભ કર્મના ઉદય...’ આહાહા...! અંદરમાં શુભ-અશુભ ભાવ કે બહારમાં શુભ-અશુભનો સંયોગ પ્રતિકૂળ (હોય), આહાહા...! એ ‘વખતે પણ તેઓ જ્ઞાનરૂપે જ પરિણમે છે.’ રાગરૂપે કે પરરૂપે એ પરિણમતો નથી, આહાહા...! ‘ગમે તેવા શુભાશુભ કર્મના ઉદય વખતે પણ તેઓ જ્ઞાનરૂપે...’ આત્મસ્વરૂપે ‘જ પરિણમે છે. જેના ભયથી ત્રણ લોકના જીવો કંપી ઊઠે...’ જેના ભયથી

ત્રણલોકના જીવો ભાગે, ડરે, ‘ખળભળી જાય...’ આહાહા...! હજારો કાળા નાગ આમ જંગલમાંથી બહાર આવતા હોય. પોતે નીકળ્યા હોય. બીજા રાડ નાખી જાય. તે કાળે જ્ઞાનસ્વરૂપથી ચળતા નથી. કાળા નાગ આમ સેંકડો દેખાય, એને હું જ્ઞાન ચૈતન્યમૂર્તિ (છું). એ મેરુ પવનથી હલે તો મારો આત્મા પરથી હલે. આહાહા...! આવી વાત છે. હવે એ સમ્યગ્દષ્ટિની વાત તો આખી મૂકી દીધી. એ સમ્યગ્દર્શન નિશ્ચય છે, આપણને ખબર ન પડે. માટે આપણે આ બધો વ્યવહાર કરો એ મુનિપણું. અર..ર..ર...!

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર એ તો રાગ છે.

ઉત્તર :- એ તો રાગ (છે). એ રાગની ક્રિયા પણ સમકિત વિનાની. આહા...! એ તો બધું મિથ્યાત્વ સહિત છે. આહાહા...!

‘જેના ભયથી ત્રણ લોકના જીવો કંપી ઊઠે છે-ખળભળી જાય છે અને પોતાનો માર્ગ છોડી દે છે એવો વજ્રપાત થવા છતાં સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પોતાના સ્વરૂપને જ્ઞાનશરીરવાળું માનતો...’ હું તો ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ છું. એ જ્ઞાનસ્વરૂપ મારું શરીર છે. આ શરીર હું નહિ, રાગ હું નહિ. આહા...! સંયોગો મને અડતા જ નથી. આહાહા...! સંયોગ મને અડતાય નથી. આહાહા...! અરૂપી એવો જ્ઞાનસ્વભાવ ભગવાન, જેને અંતરમાં અનુભવમાં, જાણવામાં આવ્યો, કહે છે કે મારા જ્ઞાનશરીરને હવે કોઈ વજ્રપાતનો ઘા લાગુ પડે, એ છે નહિ. અગ્નિના અંગારા ઉપરથી પડતા હોય તોય મને આ નુકસાન કરે છે એમ છે નહિ. હું તો જ્ઞાનસ્વરૂપે પરિણમનાર (છું). તે વખતે તે અગ્નિની ક્રિયા અને તે વખતે જરી રાગ થયો, બેયને હું જ્ઞેયાકારપણે જ્ઞાનપણે પરિણમનારો તે હું છું. આહાહા...! આવી શરતું છે, પ્રભુ! આહા...!

‘તેને એમ શંકા નથી થતી કે આ વજ્રપાતથી મારો નાશ થઈ જશે; પર્યાયનો વિનાશ થાય તો ઠીક જ છે...’ એ તો નાશ થવા લાયક છે. હું તો અવિનાશી છું. આહાહા...! ત્રણે કાળે હું અવિનાશી અને આ ત્રણે કાળે નાશવાન. આહા...! બેનો, મારે અને એને મેળ કાંઈ નથી. આહા...! ભાઈ! સમ્યગ્દર્શન ધર્મની પહેલી સીડી અલૌકિક છે. લોકો સાધારણ રીતે માની બેઠા છે એ વસ્તુ નથી. આહા...! સમજાણું કાંઈ? આહા...! ‘પર્યાયનો વિનાશ થાય તો ઠીક જ છે કારણ કે તેનો તો વિનાશિક સ્વભાવ જ છે.’ મારો પ્રભુ તો અવિનાશી સ્વભાવે છે. આહાહા...! એને આંચ લાગતી નથી. આહાહા...! મેરુ પર્વત.. આવે છે ને ઓલા ભક્તામરમાં, નહિ? ભક્તામરમાં આવે છે. એમ કે, સંવર્તક વાયરો વાય મોટો તોપણ મેરુ હલે નહિ. એમ બહારના પ્રતિકૂળતાના ગંજ હોય અને અનુકૂળતાના ગંજ હોય તોપણ જ્ઞાની જ્ઞાનથી ચળતો નથી. આહાહા...! આવું સ્વરૂપ છે.

ગાથા-૨૨૮

સમ્માદિટ્ટી જીવા ણિસ્સંકા હોંતિ ણિલ્લયા તેણ ।
 સત્તભયવિપ્પમુક્કા જમ્હા તમ્હા દુ ણિસ્સંકા ॥૨૨૮॥
 સમ્યગ્દષ્ટયો જીવા નિશ્શઙ્કા ભવન્તિ નિર્ભયાસ્તેન ।
 સપ્તભયવિપ્રમુક્તા યસ્માત્તસ્માત્તુ નિશ્શઙ્કાઃ ॥૨૨૮॥

યેન નિત્યમેવ સમ્યગ્દષ્ટયઃ સકલકર્મફલનિરભિલાષાઃ સન્તોઽત્યન્તકર્મનિરપેક્ષતયા વર્તન્તે, તેન નૂનમેતે અત્યન્તનિશ્શઙ્કદારુણાધ્યવસાયાઃ સન્તોઽત્યન્તનિર્ભયાઃ સમ્ભાવ્યન્તે ।

હવે આ અર્થને ગાથા દ્વારા કહે છે :-

સમ્યક્ત્વવંત જીવો નિઃશંકિત, તેથી છે નિર્ભય અને
 છે સપ્તભયપ્રવિમુક્ત જેથી, તેથી તે નિઃશંક છે. ૨૨૮.

ગાથાર્થ :- [સમ્યગ્દષ્ટયઃ જીવાઃ] સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો [નિશ્શઙ્કા ભવન્તિ] નિઃશંક હોય છે [તેન] તેથી [નિર્ભયાઃ] નિર્ભય હોય છે; [તુ] અને [યસ્માત્] કારણ કે [સપ્તભયવિપ્રમુક્તાઃ] સપ્ત ભયથી રહિત હોય છે [તસ્માત્] તેથી [નિશ્શઙ્કાઃ] નિઃશંક હોય છે (-અડોલ હોય છે).

ટીકા :- કારણ કે સમ્યગ્દષ્ટિઓ સદાય સર્વ કર્મોનાં ફળ પ્રત્યે નિરભિલાષ હોવાથી કર્મ પ્રત્યે અત્યંત નિરપેક્ષપણે વર્તે છે, તેથી ખરેખર તેઓ અત્યંત નિઃશંક દારુણ (દઢ) નિશ્ચયવાળા હોવાથી અત્યંત નિર્ભય છે એમ સંભાવના કરવામાં આવે છે (અર્થાત્ એમ યોગ્યપણે ગણવામાં આવે છે.)

ગાથા-૨૨૮ ઉપર પ્રવચન

‘હવે આ અર્થને ગાથા દ્વારા કહે છે :-’

સમ્માદિટ્ટી જીવા ણિસ્સંકા હોંતિ ણિલ્લયા તેણ ।
 સત્તભયવિપ્પમુક્કા જમ્હા તમ્હા દુ ણિસ્સંકા ॥૨૨૮॥

સમ્યક્ત્વવંત જીવો નિઃશંકિત, તેથી છે નિર્ભય અને
છે સપ્તભયપ્રવિમુક્ત જેથી, તેથી તે નિઃશંક છે. ૨૨૮.

ટીકા :- ‘કારણ કે સમ્યગ્દષ્ટિઓ સદાય સર્વ કર્મોના ફળ પ્રત્યે નિરભિલાષ હોવાથી...’ આહાહા...! જેને આત્મા સત્સાહેબો પરમાત્મા, એના જ્ઞાન થઈને પ્રતીતમાં આવ્યો છે, આહાહા...! જેના નમૂના પણ પર્યાયમાં આવ્યા છે. આહાહા...! વીર્ય, જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ એવા અંશ જેને પ્રગટ્યા છે. આહાહા...! એ તો નમૂનો છે, આખી ચીજ તો પૂરી છે. આહાહા...! આવી વાતું બહુ (આકરી છે).

‘કારણ કે સમ્યગ્દષ્ટિઓ સદાય સર્વ...’ સદાય, સદાય અને સર્વ ‘કર્મોના ફળ પ્રત્યે નિરભિલાષી હોવાથી...’ આહાહા...! જુઓ! જેને આત્મજ્ઞાન અને દર્શન થયા છે, એ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સદાય અને સર્વ કર્મો. ચાહે તો જડકર્મના ફળ અનેક પ્રકારના અંદર રાગાદિ આવે અને સંયોગના (ફળ આવે). ઘાતિકર્મનું ફળ અંદરમાં ઘાત થાય એવા જરી રાગાદિ પરિણામ આવે અને અઘાતિનું ફળ સંયોગ આવે. બે પ્રકારના કર્મ છે ને? ઘાતિ અને અઘાતિ. તો આ બાજુ જરી રાગ ભાવ આવે, ઘાતિના નિમિત્તથી અને આ બાજુ અઘાતિના કારણે સંયોગ આવે. આહાહા...! એ ‘સર્વ કર્મોના ફળ...’ અઘાતિનું ફળ અને ઘાતિનું ફળ. આહાહા...!

‘સર્વ કર્મોના ફળ પ્રત્યે નિરભિલાષ હોવાથી...’ જેની પરની અભિલાષા ટળી ગઈ છે. આહા...! જેને જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ પ્રત્યે પ્રયત્ન ચાલુ છે. આહા...! જેનો પ્રયત્ન અંદરમાં ઢળી ગયો છે. આહાહા...! આવી વ્યાખ્યા. એવા સર્વ અને સદા. કોઈપણ કાળમાં અને સર્વ કર્મ ફળ. એમાં નિરભિલાષી હોવાથી ‘કર્મ પ્રત્યે અત્યંત નિરપેક્ષપણે વર્તે છે,...’ આહાહા...! એ રાગ અને બહારની ક્રિયા, અઘાતિના સંયોગની, આહાહા...! એ સર્વ કાર્ય પ્રત્યે ‘અત્યંત નિરપેક્ષપણે વર્તે છે,...’ અત્યંત નિરપેક્ષ (અર્થાત્) જેની સંયોગની અને રાગની અપેક્ષા નથી. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, સમ્યગ્દષ્ટિથી માંડીને જ્ઞાની કહેવા. ત્યારે ઓલો કહે છે કે, નિર્વિકલ્પ ધ્યાન હોય તો જ જ્ઞાની કહેવા. એમાંથી છૂટે તો જ્ઞાની ન કહેવા. અરે...! પ્રભુ! શું તારે કરવું છે? આહાહા...! બધી આચરણ ને બહારની ક્રિયા છે ને એમાં પોતાને ચારિત્ર મનાવવું છે. આહા...! અને ચારિત્ર જ્યારે સારું પૂરું આવે ત્યારે પછી એને નિશ્ચય સમકિત થાય. આહાહા...! એવું કરે છે.

‘કારણ કે સમ્યગ્દષ્ટિઓ સદાય સર્વ કર્મોના ફળ પ્રત્યે...’ શાતાનું હોય કે અશાતાનું હોય, ઘાતિનું હોય કે અઘાતિનું હોય, અંતરાયનું ફળ હોય કે નામકર્મનો બાહ્ય સંયોગ હોય, જશકીર્તિ વગેરે બધા પ્રત્યે નિરભિલાષી (છે). આહાહા...! જશોકીર્તિ કર્મનો ઉદય આવ્યો (તો) જશ.. જશ.. જશ (થયો). પણ ધર્મીને તેની અભિલાષા નથી. અજશો કીર્તિનો ઉદય આવ્યો (તો) બહારમાં અપજશ થાય છતાં તેનો અભિલાષી નથી. આહાહા...! એ મારો અપજશ

કરે છે એમ એ માનતો નથી. આહાહા...! મારું સ્વરૂપ એણે જોયું નથી ને મારો અપજશ શી રીતે કરે? આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! ઓલાને તો અંદર (એમ હોય કે) બહાર પડું, બહાર કહે, લોકો માને. ત્યારે મારું સમ્યગ્દર્શન સિદ્ધ થાય. એ બધી અંદર બ્રાંતિ છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, આહાહા...! બેય કર્મ પ્રત્યે. જશોકીર્તિનો ઉદય ઢગલો આવે, અપજશનો (ઉદય આવે), આહાહા...! એવા ‘ફળ પ્રત્યે નિરભિલાષ હોવાથી...’ એને એની અભિલાષા નથી. ‘કર્મ પ્રત્યે અત્યંત નિરપેક્ષપણે...’ અત્યંત નિરપેક્ષપણે. કંઈ અપેક્ષા જ નથી. જશના આબરુના ઢગલા હોય, અપજશના મોટા ગંજ આવે બહારમાં. આહાહા...! (બેય પ્રત્યે) અત્યંત નિરપેક્ષ છે. આહાહા...! ‘તેથી તેઓ ખરેખર અત્યંત નિઃશંક દારુણ (દઢ) નિશ્ચયવાળા...’ દઢ નિશ્ચયવાળા. દારુણનો અર્થ ઈ કર્યો-દઢ. આહા...! હું તો આનંદ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ છું. એવા દઢ નિશ્ચયવાળા. એટલે કોઈ બહારની ક્રિયામાં અનુકૂળતા, પ્રતિકૂળતા મને છે એ માનતો નથી. આહાહા...! જરી ઝીણી વાત છે. સમ્યગ્દર્શન કોને કહેવું અને એના ભાવમાં શું હોય? આહાહા...! (તેની વાત છે). અત્યંત નિઃશંક, દઢ નિશ્ચય હોવાથી આહાહા...! ‘અત્યંત નિર્ભય છે...’ જોયું? અત્યંત નિરપેક્ષપણે વર્તે, અત્યંત નિઃશંક હોવાથી અત્યંત નિર્ભય (છે). ત્રણેને ‘અત્યંત’ શબ્દ વાપર્યો. હેં? આહાહા...! કર્મ પ્રત્યે નિરપેક્ષપણે વર્તે એમ ન લીધું, તેઓ નિઃશંક છે એમ ન લીધું, તેઓ નિર્ભય છે એટલું એકલું ન લીધું. આહાહા...!

દરેક ઘાતિ, અઘાતિના ફળમાં અત્યંત નિરપેક્ષપણે. આહાહા...! અને અત્યંત નિઃશંક નિશ્ચયવાળા. નિઃશંક, નિર્ભય નિશ્ચયવાળા. એવા ‘હોવાથી અત્યંત નિર્ભય છે...’ એકલા નિર્ભય ન લીધું, અત્યંત નિર્ભય છે (એમ કહ્યું). આહાહા...! આવું સ્વરૂપ હવે. અહીં તો બહારની ક્રિયા કરે (તો) માને કે સમક્ષિતી (છીએ), થઈ ગયા ચારિત્ર. અરે...! પ્રભુ! શું થાય? ભાઈ! આહા...!

‘એમ સંભાવના કરવામાં આવે છે (અર્થાત્ એમ યોગ્યપણે ગણવામાં આવે છે).’ એમ કહે છે. અત્યંત દઢ નિશ્ચયવાળા છે અને અત્યંત નિર્ભય છે. આહાહા...! ‘એમ સંભાવના...’ છે ને શબ્દ? (અર્થાત્) ‘એમ યોગ્યપણે ગણવામાં આવે છે.’ એવી એની યોગ્યતા જ એવી છે, કહે છે. આહાહા...! એ નિઃશંકની વ્યાખ્યામાં પહેલો શબ્દ લીધો છે ને?

‘હવે સાત ભયનાં કળશરૂપ કાવ્યો...’ સાત ભય છે ને? એથી નિર્ભય છે એમ બતાવવા સાત ભયની વ્યાખ્યા કરે છે. ‘સાત ભયનાં કળશરૂપ કાવ્યો કહેવામાં આવે છે, તેમાં પ્રથમ આ લોકના તથા પરલોકના એમ બે ભયનું એક કાવ્ય કહે છે :-’ સાતમાં છ કાવ્ય છે. એમાં આલોક અને પરલોકનું એક કાવ્ય છે અને પછી પાંચના જુદા છે. પાંચના એક એક કળશ છે, આ (બેનો) એક કળશ છે. એ વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)